

בעזרת השי"ת

בירור

שיטת הפוסקים בדין אנשים המוחים בעירוב
אם יכולין לזכות להם הפת בע"כ

ע"י גדולי הרבנים שליט"א

בארא פארק, אדר א' תש"ס

לע"נ ר' אברהם ב"ר צבי יעקב ז"ל
נלב"ע ד' אדר תשנ"ט לפ"ק

בירור שיטת רבותינו אודות אנשים המוחים בעירוב אם יכולין לזכות להם הפת של עירובי הצרות בע"כ

א) בשו"ת ובחרת בחיים סי' קכ"ג בנידון שאחד רוצה לחזור מעירובו בשותפות עם בני העיר כתב שדבר זה מביא לידי גיחוך, עיי"ש דכתב ועוד נראה דאף החולקים שם דלא מהני בע"כ היינו ליטול משלו ולערב דזה אין זכות גמור לו, כיון דעכ"פ צריך להוציא ממון על כך להניח עירובו לזמן ידוע, אבל אם בני החצר מוכיחין לו משלהם ודאי מהני אף במוחה ברגיל לערב, וכן מפורש בחי' הרשב"א קדושין כ"ג דמה דאין זכין לאדם בע"כ היינו היכא דהוי קצת חוב כגון וכו', אבל היכא דהוי זכות גמור אף בעומד וצועק ומוחה עיין שם, ועיין באבני מילואים סי' א' שסמך לדינא ע"ז ובחי' בכמה מקומות עשינו סמוכות לזה מן הש"ס, וא"כ מכ"ש בעירובין דרבנן יש לסמוך עלה וכאן לא שייך שונא מתנות יחי', דזה אם כוונת הנותן רק לטובת המקבל נחשב מתנה, אבל כאן שעיקר כוונתם שע"כ יהיו מותרין לטלטל והוי טובת עצמן הוי כמכירה, וכמ"ש הר"ן בעין סברא זו לענין שחרר עבדו והובא במג"א סי' צ' עיי"ש, ובמכירה גופא לא נחשב זכות כיון דצריך להוציא ממון, אבל כאן הוצאת ממון א"צ ומתנה לא הוי כיון דהוי לטובתם ודאי יכול לזכות בע"כ, ובפרט דלדינא הוי בזה ס"ס דלמא כרעת הסוברים דבני החצר או ב"ד נוטלין ממון בע"כ, ואף את"ל כהחולקים דלמא כהרשב"א דהובא דהוי זכות גמור יכולין לזכות לו בע"כ, ולכן החולקים לא מיירי רק ליטול משלו אבל משלהם ודאי יכולים לזכות בע"כ.

וסיים ופוק חזי מה עמא דבר שמימים ימימה נודמן שנפל מחלוקת בין יחיד ובין בני העיר ולא נשמע שיפול על עצה זו אחד לומר כן דודאי לא נעלם זה מאחד מישראל אך בודאי הבל הוא עיי"ש.

ב) ושאלתינו מפורש יותר בספר דבר הלכה להתגאון שר התורה רבי אליהו קלאצקין ז"ל אב"ד לובלין אות נ"ח, שכתב וז"ל ע"ד מה שזה כחמש שנים תיקן עירובין ע"י עמודי ט"ג וטעלעפאן ועלעקטרישע טראם ע"פ הסכמת האחרונים לעשות באזה מקומות לחיים מותאמים לקורה גבוהים עשרה מפני חשש צה"פ מן הצד, וכבר הדפיס כת"ר קונטרס מיוחד בזה והרב ה"ג שכנגדו הכריז בביהכ"נ שלו שהעירוב פסול ושאינו מבטל רשותו ושעושה מחאה נגד העירובי הצרות, והביא מעכ"ת מ"ש השבו"י ה"ג סי' כ"ט דכשנשכר שנקנה משכירו ולקיטו של שר העיר א"צ ביטול רשות, הנה גוף הענין הוא במחלוקת גדולי האחרונים.

ובענין ביטול הרשות נלע"ד דלפמ"ש בעירובין דע"א ובפרש"י ד"ה כלך אצל יפות דכיון דבטיל השתא גלי דעתיה דמעיקרא בשריותא ניחא ליה, ממילא כיון דהרב הגדול האוסר בשריותא ניחא ליה להציל ממכשול איסור הוצאה בשבת, ורק מצד מה שמחליט בדעתו כדעת האוסרין אינו מבטל רשותו ומוחה בדבר, וא"כ אי קמי שמיא גליא שהעירוב כשר פשיטא דניחא ליה בביטול רשות שהוא זכות דמצוה וחובה בלא שום הפסד, ושאינו מי שידוע שע"י ביטול רשות יהא מותר להוציא והוא רוצה לאסור עליהם ס"ס שס"ז וס"ס שפ"ו וגם היכא דכופין אותו על מדת סדום, עכ"פ הוא מגלה דעתו שאינו רוצה בכך, משא"כ בנ"ד שידוע טעמו ונימוקו של הרב ושל המסתופפים בצלו, ושאם יהיה עירוב כשר גם לפי דעתם יזרחו לבטל רשותם וכו'. ועכ"פ בנ"ד מהני מה שמגלין דעתם שאם יהא העירוב כשר ניחא להו לבטל רשותם עכ"ל. ודון מיניה לנ"ד.

ג) ועוד דהרי גם אלו האוסרים את העירוב הכללי יש להם עירוב פרטי ליד ביתם או בית מדרשם, או לאנשי קהילתם הסרים למשמעתם יש עירוב פרטי. מזה רואים שאין להם התנגדות לעצם ענין עירוב עפ"י הלכה, אלא רק סיבות צדדיות, ושאר האוסרים שהם רק מיעוטא דמיעוטא במלה דעתם.

ד) וכ"כ שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי"ז והוסף עוד סברא, דהיות והמדובר שלנו הוא לא על השתתפות בחצירות ובשתופי מבואות, אלא בתיקון עירוב לטלטול ברחובות, א"כ בזה לא צריכים בכלל הסכמת יחידים. ומצאתי לי חבר בספר שו"ת זקן אהרן (וואלקין) ח"א סי' כ"ז דנשאל שם ע"ד אנשים שאינם מודים בעירוב איך שאפשר לתקן הרחובות באופן שלא יצרך לבקש הסכמתם, והשיב וכתב בהמשך דבריו וז"ל תמיהני מה שאלה היא זו אטו שכירת הרחוב צריך להיות מאת כל אחד מהדיירים, והלא אפשר לשכור מאחד מפקידי השלטון וכו' וגם אופני השכירות הוא לא בעד איש מיוחד כ"א אחד או שנים מבאי כח העיר ישכרו מהם הרשות לטלטל ברחוב בעד כל הישראלים הדרים בעיר, ואחרי כי הדבר כ"כ נקל לקיים, החיוב איפוא לפני כל ירא ד' החפץ לזכות את ישראל להתאמץ בכל האפשר לתקן עירובין עיי"ש.

ולמעשה לא שמענו מעולם בערי ישראל מאז ומקדם בין בא"י ובין בחו"ל שהעירוב נפסל מחמת אלו האנשים שלא רוצים לעשות עירוב, וכן הורה הגאון בעל מנחת יצחק זצ"ל בהיותו בעיר מאנסי.

ה) ועי' בשו"ת חזון נחום סי' מ"ב שמפלפל על דברי המחזה אברהם דלא מהני לזכות הפת בע"כ, דדוקא בנידון שלו שהם רוצים בעירוב רק שיש מחלוקת מי יהיו המזכים או באיזה בית הכנסת יתן הפת שלהם, משא"כ בנ"ד שאין רוצים כלל בעירוב הוי זיכוי העירוב זכות גמור עיי"ש.

וא"כ בנ"ד שאין דנים כלל עבור הפת אלא שהתנגדותם הוא על עצם עשיית העירוב רק שמוענים שאין מזכים בפת כדי שלא יועיל העירוב, ומכיון דבאמת הוי זכות גמור, ובצירוף כל שאר סברות הנ"ל, ודאי אין בידי יחידים אלו הכח לעכב את כל תושבי עירנו לערער בזה על כשרות העירוב המהודר דידן.

ברעת הגה"ק מקלוזענבורג בעל דברי יציב זצ"ל

הנה בתשובות דברי יציב סי' קע"ג כתב שאם כמה אנשים מתנגדים ומוחים בעשיית העירוב אינם מקנים רשותם ואסור לטלטל עיי"ש. ועלינו לדון עפ"י"ז לגבי עירוב הנעשה בשכונתינו.

ו) הנה בשו"ת הנ"ל שם העיר איזה כח יש לשר העיר כיון שאינו יכול לסלקם מרשותם ומהני רק מתורת שכירו ולקטפו שהקילו חז"ל בעירוב, וסיים וצ"ע אם שר העיר בזמננו יש לו כח מדין דינא דמלכותא דינא עיי"ש. וכנראה שאז לא נחית עדיין לטרוח לברר כ"כ בעלות הממשלה דארה"ב, והאמת הרי עפ"י חוקי נכסי דלא נידיי (*real estate*) יש להם בעלות על בתים ויכולים לסלק כל אחד מהבתים ורק עליהם לשלם זהויות כפי שישיית עליהם החוק (1), וגם יכולים לבוא בתוך כל בית לראות בכל עת אי יש להם איזה חשד שעושים נגד החוק, וא"כ יש להם בעלות מסויימת. וא"כ נקרא בידם לסלק,

ומבואר בריב"ש סי' תכ"ז והובא בב"י סי' שצ"א דהיכא דיש להם כח לסלק בעה"ב מרשותם מדינא יכולים לשכור משר וא"צ מדין שכירו ולקטנו, וא"כ מהני הקנין מדינא וא"צ ליטול הסכמה מתושבי העיר.

(ז) המעיין בתשובה שם באות ה' יראה שמבואר שיש "רבנים ות"ח שמתנגדים במעמים עפ"י הלכה" שקאי על סוף האות הקודם שכתב ה"ל "ובכל אופן המחמיר לעצמו, מטעם שחושש לדעות בני רבנותא (אי הוי רה"ר דרורייתא) או שחושש לסמוך על המסדרים וכו' כיון שחושש שאינו "כהלכתו" וכו' אין למחות על המחמירים וכו' עיי"ש וא"כ דוקא היכא שמנגדים עפ"י הלכה, משא"כ היכא שרובא ורובא רבנים ת"ח מסכימים או עכ"פ שאין מוחים, וגם המיעוט אין מתנגדים מטעמים עפ"י הלכה רק משום חששות בעלמא, אין בידינו לחדש חששות מדעתינו, ואף שיש ת"ח אחד או שנים שמתנגדים עפ"י הלכה א"א לומר שבשבילם יתעכב רוב בנין ורוב מנין של העיר, וברור שא"א לומר שאם אחד מוחה שאינו רוצה בהעירוב שיתבטלו העירובין, שזה נגד השכל שאחד או שניים יהא להם הכוח לומר שמנגדים נגד כל אנשי העיר, שא"כ בטלת כל תורת עירובין מעולם, כי מעולם היו חילוקי דיעות בין הגדולים בערי ישראל זה אוסר וזה מתיר, א"ו דבעינן מספר הניכר שדעתם תכריע. ועוד שהרי גם המנגדים באמת דעתם מסכמת לעשות עירוב עבור חולים ונצרכים, רק מנגדים לערב בסתמא כל אחד כחפצו ורצונו, א"כ הרי גם הם מודים בעירוב ושפיר יכולים להקנות עבורם הפת עכ"פ בע"כ.

ובפרט שנתברר בעדויות ברורות שבארא פארק יש לה ג' מחיצות, א"כ בודאי הו"ל רה"י מה"ת וליכא שום חשש בעשיית העירוב עפ"י הלכה.

(ח) ועוד מאחר שרבים וכן שלמים משתמשים בהעירוב שנעשה בפיקוח גדולי הוראה, וסומכים על זה שאין צורך לבקש רשות מכל אחד גם לשיטת בעל דברי יציב ז"ל שיכול למחות, מ"מ בכה"ג אין יכול למחות, וכדברי השו"מ ח"ב סי' ס"ב שכתב בשם ראשונים שבאופן שודאי זכות הוא גם לו זכין לו בע"כ ואפי' עומד וצווה, ובפרט שלא יוכל בעקשותו לאסור על אחרים.

וא"כ בג"ד שהמציאות כהיום שנתהוותה שחלק גדול מהציבור משתמשים בעירוב מטעם שסומכים על השכות יעקב והגרש"ק דא"צ לשאול מכל אחד רשות, ואם נאמר שע"י המוחים נאסרו במלמול הרי יכשילו אותם בחילול שבת, לכן בודאי זכות גמור הוא גם להמנגדים שלא יכשלו הרבים, ולא מדין כפיה קאתינן אלא מטעם זכיה. ומכל הלין ובצירוף דעת השבות יעקב והגרש"ק דמהני שכירות משר העיר בודאי מהני.

(ט) ועוד הרי הגה"ק מפלפל בתשובה באות ו' שם, דכל הענין לשכור מן שר העיר הוי קולא ואין לנו לגבב קולות ע"ג קולות עיי"ש. וידענו בבירור שהמדובר ה' על העירוב שם שהיה כשר, אך יסודו היה בנוי ע"ג קולות, לכן לא התיר, משא"כ בעירוב דידן שנעשה עם כל החומרות וההידורים, א"כ בודאי דבכה"ג דעתו הגדולה מסכמת דמהני שכירות משר העיר.

1) עפ"י הקאנסטיטושען מחוייבת הממשלה "אחר" שהם לוקחים הבית "לפצות" הבעלים כפי שווי הבית, וזה לא בתור תשלומין אלא בתור קאמפענסעישיען (Compensation) ודלא כמו כמה מדינות כגון ספרד וצרפת שהממשלה חייבת לשלם הקאמפענסעישיען לפני שלוקחים הבית.

הוספה מאחד הרבנים

הוסיף רב אחד הגם שהגה"ק שם באות ו' לא רצה לסמוך על שיטת הגהרש"ק עיי"ש ולא ס"ל שיש להקל בשכירות וקניית רשות בישראל המודה בעירוב, כדמסיים שם כיון שלא מצינו קולא זו אלא בעכו"ם או באינו מודה בעירוב אבל אין לנו להקל בישראל המודה בעירוב וכו' עיי"ש, ולכופם בע"כ ג"כ ס"ל שאין לכופם כמבואר שם באות ה' עיי"ש היינו דוקא בהנידון שהי' אז לעשות לכתחלה עירוב על זה הסמך.

אולם בני"ד שאני, כי פנים חדשות באו לכאן בזמננו שנתברר שעיר ברקלין מוקף בג' מחיצות בידי אדם ולכו"ע לא היו רה"ר מה"ת, וגם שכבר נעשה מעשה ותיקנו העירוב בשלימות על כל השכונה כהלכתו בפיקוח רבנים מובהקים כמש"כ הגה"ק שם באות ד' ד"ה אמנם עיי"ש, אשר ע"כ כעת רבים ושלמים משתמשים כבר בהעירוב הן לצורך חולים ה"י והן לעונג שבת.

א"כ לא מטעם כפיה בע"כ ולא מכח שכירות וקניית רשות קא אתינן אלא מטעם זכיה, כי לא יאומן שהמתמרים ג"כ כעת מאיזהו טעם ונימוק שעמם, לא ירצו בשותפות העירוב, כיון שעיי"ז יגרמו שרבים המשתמשים כעת בהעירוב יחללו ח"ו שבת ולא נחשדו ישראל לכך, ואפילו אם ימצא איזהו מתעקש ג"כ אינו יכול למחות כמש"כ השו"מ ח"ב סי' ס"ב בשם ראשונים שבוודאי זכות גמור הוא לו זכין לו בע"כ ואפילו עומד וצווח וכתב שם בזה"ל "ובפרט שלא יוכל בעקשותו לאסור על אחרים" עיי"ש, ובני"ד בוודאי זכות גמור הוא לו שלא ישליל את הרבים ח"ו בחילול שבת, ממילא פשוט הוא דאין כאן בית מיחוש אפילו לשיטת הגה"ק בעל דברי יציב זצ"ל, ועל סמך זה משתמשים בעירובין בכל עיירות הגדולות ואפילו ליכא ג' מחיצות, כגלפענ"ד בבירור דעת קדשו. והלכה כדברי המיקל בעירוב.

עצת בעל חזון נחום נגד המוחים בהעירוב

בשו"ת חזון נחום מהגאון רבי נחום מדאמבראווא זצ"ל סימן מ"ב כתב עפ"י המבואר בשו"ע סי' שס"ז דלענין כפיה בעיני בני"ד וסגי בבני"ד של שלשה וא"צ בני"ד קבוע אם א"צ ממונא להשתתף בפת, אלא שיגבה מעות מכל אחד והנבייה יהי' בטוב מנדבת לבם בסתם בלי לפרט להם הנדבה לאיזה תכלית, ומכיון שכבר הוציאו הממון מרשותם ואסחו דעתיה מיניה ורק מה שנשאר עוד לעשות בלא דעתם בע"כ מן המקובץ פת לעירוב זה שוב נכנס בכלל החוקים לברך שהוא לתיקון הדת דא"צ בני"ד כלל לכפיה ודו"ק, ונראה עוד שאין הכרח ג"כ לקבץ מכל אחד רק שינתן מכיס הקהל לצורך פת העירוב דכל העיר שותפים הם בכיס הקהל, וסיים בני"ד שאין רוצים כלל בעירוב היו זיכוי העירוב זכות גמור, ועכ"פ בצירוף תלתא לגבות מכל אחד, ושינתן ע"ז מכיס הקהל וגם לזכות ע"י אחר בעד כל אנשי העיר ודאי דמהני זה, עכ"ד.